

*Tadeusz Sporek**

Teoria i praktyka głównych założeń europejskiej unii walutowej

Porozumienie osiągnięte przez szefów rządów i państw 10 grudnia 1991 r. w Maastricht w sprawie powołania Unii Gospodarczej i Walutowej (UGW) zostało uznane przez większość ekonomistów za moment przełomowy w historii integracji europejskiej. Problematyka dotycząca UGW - głównego filaru Unii Europejskiej - jest bardzo rozległa, tak więc niniejsze rozważania ograniczone będą w pierwszym rzędzie do jej aspektów finansowych, a więc unii walutowej.

Postanowienia Traktatu z Maastricht wprowadzały zasadnicze zmiany w odniesieniu do kwestii monetarnych, gdyż określały etapy realizacji unii walutowej, zasady powołania instytucji bankowych oraz emisji jednej waluty europejskiej. Wszystkie decyzje podjęte w Maastricht nie były zawieszane w próżni, ale wynikały z dotychczasowego stanu integracji ekonomicznej i walutowej. Dążenia do zawierania regionalnych porozumień walutowych nie były wprawdzie charakterystyczne wyłącznie dla Unii Europejskiej, lecz to właśnie ona uczyniła jeden z najważniejszych kroków w kierunku przyjęcia skutecznych rozwiązań dotyczących przyszłej unii walutowej.

1. Geneza

Już w początkowym okresie po zakończeniu II wojny światowej kwestie stworzenia wspólnej waluty i banku europejskiego stały się przedmiotem ożywionej dyskusji wywołanej "planem Marshalla".¹ Jako jeden z pierwszych problemy te poruszył przewodniczący niemieckiej grupy Międzynarodowej Izby Handlowej, Richard Merton na kongresie w Quebec w 1949 r. Sformułował on pod adresem "planu Marshalla" postulat wprowadzenia swobodnej wymiany

* Prof. dr hab. **Tadeusz Sporek** - Katedra Międzynarodowych Stosunków Gospodarczych Akademii Ekonomicznej w Katowicach.

¹ T.Sporek, *Dylematy międzynarodowej integracji gospodarczej*, Katowice 1995, s.76.

walut, którą miał realizować europejski bank centralny, zorganizowany na wzór amerykańskiego Federal Reserve System.² Amerykanie nie podjęli tych sugestii, gdyż wymagało to wyposażenia przez nich centralnego banku europejskiego w kapitał o wartości 3 mld dolarów, co stanowiłoby zbyt duże obciążenie dla podatnika amerykańskiego.

Traktat Rzymski z 1957 r. o powołaniu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej (EWG) nie zawierał dokładnych postanowień o unii walutowej pomiędzy państwami członkowskimi. Nieliczne były również jego postanowienia nawiązujące do problematyki walutowej. Szerzej kwestie walutowe zostały uwzględnione dopiero w katalogu kompetencji Rady Ministrów, gdyż do zakresu jej działania należały następujące zagadnienia:

- tworzenie prawnych ram współpracy walutowej,
- koordynacja współpracy walutowej państw członkowskich,
- organizacja wspólnych posiedzeń ministrów finansów i prezesów banków emisyjnych państw członkowskich,
- podejmowanie uchwał mających skutki w sferze polityki monetarnej.

Do 1 stycznia 1994 r., kiedy to powołano do życia Europejski Instytut Walutowy (EIW) z siedzibą we Frankfurcie, o współpracy walutowej w ramach Wspólnot Europejskich decydowało kilka gremiów pomocniczych, tj. Doradczy Komitet Walutowy, Komitet Prezesów Banków Centralnych, Europejski Fundusz Współpracy Walutowej oraz Rada Audytorów, które jednak nie podejmowały znaczących decyzji walutowych.

Ważne znaczenie miał przygotowany na początku lat 70. przez luksemburskiego premiera P. Wernera plan unii gospodarczej i walutowej, zwany „planem Wernera”. Projekt ten stanowił kompromis między postulatami ekonomistów i monetarystów.³ Ekonomisci wychodzili z założenia, że system stałych kursów walutowych może być rezultatem unii gospodarczej. Monetarysty stali na stanowisku, że unia walutowa powinna wyprzedzać unię gospodarczą. „Plan Wernera” godził owe rozbieżne stanowiska i akcentował równoległość integracji gospodarczej i walutowej. Stał się także podstawą dla podejmowania ważnych decyzji przez Radę Ministrów, takich jak:

- ustanowienie średnioterminowej pomocy finansowej w celu ograniczenia wahań kursów walutowych,
- rozszerzenie zakresu krótkoterminowej pomocy walutowej,
- powołanie Komitetu Współpracy Gospodarczej oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- emitowanie pożyczek przez EWG,
- ustanowienie europejskiej jednostki rachunkowej.

² *Plan einer europäischen Zentralbank*, „*Industriekurier*”, 20.12.1949.

³ W. Grabska, *Koncepcja i praktyka integracji EWG*, Warszawa 1988, s. 35-43.

Decyzje te stanowiły dobrą ilustrację pragmatyzmu w formułowaniu koncepcji dotyczących działań integracyjnych.

Realizacja dobrze ocenianych postulatów Wenera została opóźniona, a w wielu przypadkach nawet zaniechana ze względu na kryzys energetyczny w 1973 r., którego skutkiem był m.in. wzrost poziomu inflacji i bezrobocia w krajach integrującej się Europy oraz całego świata zachodniego.⁴ Pomimo to dyskusje na temat unii gospodarczej i walutowej nie ustawały i w 1976 r. Rada Ministrów zleciła belgijskiemu premierowi Leo Tindemansowi opracowanie kolejnego raportu na ten temat, który jednak po burzliwych debatach w gremiach decyzyjnych Wspólnoty nie został przyjęty.

2. Europejski System Walutowy

Decydujące znaczenie miało spotkanie szefów rządów w kwietniu 1978 r. w Kopenhadze, na którym kanclerz RFN Helmut Schmidt i prezydent Francji Valery Giscard d'Estaing przedstawili ogólne założenia europejskiego systemu walutowego. Politycy ci byli przekonani, iż powołanie specjalnej komisji mającej opracować założenia integracji monetarnej może nie tylko wydłużyć proces przygotowania decyzji, lecz także go skomplikować. Właściwymi autorami założeń europejskiego systemu walutowego byli: ze strony francuskiej Bernard Clappier, gubernator emisyjnego Banku Francji, a ze strony niemieckiej - Horst Schulman, kierownik wydziału gospodarki, finansów i polityki socjalnej w urzędzie kanclerskim.

Formalnie Europejski System Walutowy (ESW) powołany został decyzją Rady Europejskiej podjętą na posiedzeniu w Brukseli 5 grudnia 1978 r., a jego funkcjonowanie rozpoczęło się w marcu roku następnego.⁵ Podstawowym zadaniem ESW miało być - zdaniem Rady Europejskiej - ustanowienie strefy silnych walut dla zapewnienia stałego wzrostu gospodarczego i konwergencji polityk gospodarczych państw członkowskich w celu stworzenia podstaw unii walutowej.⁶

Stabilizacja walutowa na obszarze Wspólnoty była osiąganą przede wszystkim za pomocą stabilizowania kursów walutowych. Wahania kursów zostały przez Radę Europejską określone na +/- 2,25% lub w wyjątkowych przypadkach na +/- 6%. Przypadki wyjątkowe mogły być uzasadnione tylko trudnościami gospodarczymi poszczególnych państw członkowskich. Określone zostały również formy pomocy, mające na celu przeciwdziałanie przekroczeniu powyższych granic wahań, a zmiany kursów mogły być podjęte wyłącznie

⁴ Por. T.Sporek, *Główne przejawy kryzysowe we współczesnej gospodarce światowej*, "Przegląd Stosunków Międzynarodowych" nr 5 1990.

⁵ B.Erhardt, *Wirtschafts- und Währungsunion - Realismus oder Utopie?* Bonn 1979, s.11.

⁶ Por. R.Hasse, *Die Weiterentwicklung des Europäischen Währungsystems*, Hamburg 1989.

jednomyślną decyzją państw członkowskich ESW tak, aby zapobiec pochopnemu dokonywaniu zmian.

2.1. ECU

Na podstawie brukselskich decyzji Rady Europejskiej podstawowym składnikiem ESW jest europejska jednostka walutowa: *European Currency Unit* (ECU). Towarzyszy jej system interwencji finansowych i walutowych, których zadaniem jest utrzymanie stabilnych kursów walut względem siebie i wobec ECU. Europejska jednostka walutowa zdefiniowana została jako koszyk walut krajów Wspólnoty. Relacje poszczególnych walut w koszyku uzależnione zostały od wielkości krajowego produktu globalnego, od udziału w handlu z pozostałymi państwami Wspólnoty i od udziału w krótkoterminowej pomocy walutowej.⁷ Pierwotnie ECU stanowiła kontynuację europejskiej jednostki rozrachunkowej, lecz nawiązywała tylko do walut krajów Wspólnoty, a nie do parytetu złota.

Kurs ECU w określonej walucie stanowił jej sumę w walutach zawartych w koszyku. Wartość poszczególnych walut była badana co 5 lat lub na wniosek jednego czy kilku krajów, jeśli ich wartość zmieniła się o 25%. Wszelkie zmiany mogły być dokonywane wyłącznie za zgodą wszystkich państw członkowskich systemu. Powody dokonywania zmian były różne; jednym z nich było np. przystąpienie dalszych państw do Europejskiego Systemu Walutowego.

Wspomniana decyzja Rady Europejskiej z grudnia 1978 r. o powołaniu Europejskiego Systemu Walutowego określiła następujące funkcje ECU:

- wskaźnik kształtowania wzajemnych kursów walut,
- wskaźnik oceny rozbieżności kursów walutowych,
- jednostka rachunkowa do przeprowadzania operacji w ramach mechanizmu interwencji finansowo-kredytowych,
- instrument równoważenia sald między bankami centralnymi krajów Wspólnoty.

Funkcje ECU zasługują na krótki komentarz w celu wyjaśnienia ich znaczenia dla systemu walutowego. ECU spełniał głównie funkcję wskaźnika kształtowania się wzajemnych kursów walut. Oznaczało to, że poszczególne waluty miały określony kurs podstawowy w ECU, który z kolei służył określeniu ich wzajemnych relacji, tworząc w ten sposób sieć parytetów tych walut. Granice wahań kursów walutowych określano na poziomie +/- 2,25% i +/- 6%. W przypadku, gdy wahania kursów zbliżały się do wspomnianych granic, państwa członkowskie były zobowiązane do dokonywania interwencji na rynku walutowym. Na ogół interwencje te były symetryczne, tzn. że kurs jednej waluty zbliżał się do górnej granicy, a kurs innej do dolnej. Wyjątkowo zdarzały się również specyficzne przypadki interwencji kilku walut.

⁷ P.R. Allen, *The ECU: Birth of a New Currency*, New York 1986, s.6 oraz T.Sporek, *Wspólna waluta europejska*, "Przegląd Zachodni", nr 2 1996, s.160.

ECU pełnił również funkcję wskaźnika oceny rozbieżności kursów walutowych i przez to umożliwiał wybór momentu i formy interwencji. Jest to tzw. wskaźnik wczesnego ostrzegania, który pojawia się wówczas, gdy kurs danej waluty określony dziennym kursem ECU odchyli się o 75% w stosunku do granic wahań. Dlatego dla każdej waluty określony został indywidualnie "wskaźnik wczesnego ostrzegania" tak, aby zainteresowane kraje mogły podjąć odpowiednią formę fakultatywnej interwencji. Jej formami były:

- podjęcie interwencji na rynku walutowym poprzez zakup lub sprzedaż dolarów lub waluty własnej,
- podjęcie interwencji w zakresie wewnętrznej polityki pieniężnej i kredytowej,
- dokonanie zmian kursów walut w stosunku do kursu podstawowego, jakim był ECU.

Skuteczność "wskaźnika wczesnego ostrzegania" była ograniczona w przypadku wahań kursów kilku walut. Sygnały ostrzegawcze były wówczas słabsze i wolniejsze. Charakterystyczne jest to, że im wyższa wartość waluty w koszyku, tym wcześniej podejmowane były interwencje, gdyż wahania jej kursu mają większe następstwa dla walut słabszych. W ramach Europejskiego Systemu Walutowego stosowane były trzy formy interwencji finansowo-walutowych: finansowanie krótkoterminowe, krótkoterminowa pomoc walutowa oraz kredytowanie średnioterminowe.⁸

Początkowo obsługą kredytów zajmował się Europejski Fundusz Współpracy Walutowej (EFWW) umiejscowiony przy Sekretariacie Banku Rozrachunków Międzynarodowych (BIS) w Bazylei. Obecnie funkcje te przeszły na wspomniany, działający od 1 stycznia 1994 r., Europejski Instytut Walutowy z siedzibą we Frankfurcie nad Menem.

ECU był koszykiem walutowym początkowo 9, następnie 12, a obecnie 15 walut krajów Unii Europejskiej. Na początku 1995 r. ustalono kursy centralne w ECU dla walut nowych państw członkowskich, tj. Austrii, Finlandii i Szwecji. Obecnie największy udział w koszyku ECU ma marka (30,1%), frank francuski (19,0%) i funt brytyjski (13,0%). Wielkość udziału w koszyku ECU zależy od ekonomicznej pozycji danego państwa.⁹ Przy określaniu wielkości udziału w ECU uwzględnia się następujące wskaźniki: wysokość dochodu narodowego brutto, udział handlu zagranicznego danego państwa w wymianie międzynarodowej i w ramach UE oraz wysokość kwoty w krótkoterminowych zasobach EFWW.

Zgodnie z zasadami Europejskiego Systemu Walutowego, banki centralne były zobowiązane do interwencji walutowych w celu utrzymania wspomnianych wyżej bilateralnych kursów centralnych. Od sierpnia 1993 r., ze względu na wyjątkowo duże perturbacje na międzynarodowych rynkach walutowych,

⁸ *Die ECU als Anlagewährung*, Basel 1985, s.85.

⁹ Por. "Deutsche Bundesbank", Mai 1995.

zdecydowano się na czasowe - do końca 1993 r., a następnie przedłużone - rozszerzenie granicy wahań kursowych do 15% dla wszystkich walut biorących udział w mechanizmie interwencji walutowych (ERM). Udział w ERM nie jest obligatoryjny, a obecnie uczestniczą w nim: RFN, Francja, Belgia, Luksemburg, Dania, Irlandia, Holandia, Hiszpania i Portugalia. Wielka Brytania nie brała udziału w ERM do 1990 r., zaś od tej daty do września 1992 r., kiedy to kraj ten wystąpił z ERM, Bank Anglii interweniował w obronie funta szterlinga i utrzymywał wahania waluty brytyjskiej w granicach 6%. Z kolei Grecja, mimo że od września 1984 r. jest formalnie członkiem ESW, do tej pory nie uczestniczy w ERM. Na jesieni 1992 r. z ERM wycofali się Włosi.

Każdy bank centralny zobowiązany jest do kupna lub sprzedaży waluty, która zbliża się do granicy wahań bilateralnych. Najczęściej stosowanymi walutami interwencyjnymi są "mocne" waluty, takie jak: dolar USA, marka RFN, gulden holenderski i francuski frank. Niemiecki Bundesbank jest tym bankiem centralnym, który najczęściej interweniuje w ramach Europejskiego Systemu Walutowego. Mimo że ESW opiera się na ECU, walutą wiodącą systemu jest marka niemiecka, a polityka pieniężna i walutowa Bundesbanku w istotny sposób wpływa na jego funkcjonowanie. Operacje interwencyjne banków centralnych notowane są na kontach Europejskiego Instytutu Walutowego (do stycznia 1994 r. notowane były na kontach EFWW). Przeliczenia na ECU dokonuje się według kursu dnia, w którym dokonano interwencji. Salda kont oprocentowane są według stopy, która jest średnią ważoną stóp dyskontowych wszystkich banków centralnych ESW. Zwrot sum interwencyjnych następuje w ECU, w walutach państw członkowskich, SDR i innych walutach rezerwowych. W celu stworzenia solidnej podstawy dla ESW, banki centralne zdeponowały w EFWW 20% swoich rezerw dolarów i złota. Dlatego ECU ma tak szczególną pozycję jako jednostka obrachunkowa i walutowa.

Działający od 1979 r. Europejski System Walutowy do dziś przeszedł około dwudziestu zmian kursów centralnych. Zmian takich nie przeprowadzano na przełomie lat 80. i 90., kiedy występowała względna stabilizacja na rynkach walutowych, zaś podejmowane przez banki centralne interwencje wystarczająco eliminowały wahania kursowe. Trudności, jakie wystąpiły w połowie 1992 r. doprowadziły do podjęcia pięciu zmian kursów centralnych oraz rozszerzenia marży wahań kursów do 15%. Trudna sytuacja ekonomiczna w skali światowej utrudniała w tym okresie harmonijne działanie Europejskiego Systemu Walutowego.¹⁰ Jednak pomimo trudności, zwłaszcza w funkcjonowaniu ERM, można stwierdzić, iż ESW jest jednym z głównych elementów integrujących państwa Wspólnoty oraz stwarza dobrą podstawę do realizacji zamierzonej unii walutowej, formalnie zadeklarowanej w Traktacie z Maastricht.

¹⁰ O.Dankert, *Der ECU. Eine Analyse über seine Entstehung und seine Zukunftsaussichten*, Bonn 1994, s.21-35.

2.2. System bankowy

Banki centralne państw Unii Europejskiej współdziałają ze sobą na wielu płaszczyznach. Najistotniejszą z nich jest współpraca w ramach instytucji wspólnotowych (takich jak Rada Europejska, Rada, Komisja, Komitet Walutowy), a także w ramach Komitetu Gubernatorów Banków Centralnych i Europejskiego Funduszu Współpracy Walutowej (od stycznia 1994 r. funkcjonujących w ramach Europejskiego Instytutu Walutowego).

Rola Rady Europejskiej w interesującej nas sferze zagadnień zasadza się na określaniu przez nią generalnych kierunków rozwoju Unii. Na podstawie artykułu 2 Jednolitego Aktu Europejskiego Rada Europejska zobowiązana jest do uwzględniania głosu doradczego banków centralnych w sprawie polityki pieniężnej, a nieformalne, odbywające się co pół roku, spotkania ministrów finansów i prezesów banków centralnych wytyczają kierunki polityki gospodarczej i monetarnej UE.

Na podstawie artykułu 109 znowelizowanego Traktatu Rzymskiego działa Komitet Walutowy jako organ doradczy Rady i Komisji koordynujący politykę walutową państw Unii. Zbiera się on zwykle sześć razy w roku, a w jego skład wchodzi: po jednym wysokiej rangi urzędniku ministerstw finansów (banków centralnych) każdego państwa członkowskiego oraz dwaj wysocy urzędnicy Komisji.¹¹ Do zadań Komitetu należy:

- bieżące informowanie o sytuacji walutowej i finansowej oraz o obrocie płatniczym w państwach członkowskich,
- przekazywanie opinii Radzie i Komisji,
- branie udziału - na zaproszenie - w pracach Rady dotyczących polityki gospodarczej,
- podejmowanie środków ochronnych w celu zapewnienia przepływu kapitału,
- przygotowanie corocznych sprawozdań o sytuacji płatniczej w Unii.

Rada i Komisja są zobowiązane uwzględniać stanowisko Komitetu przy:

- wytyczaniu kierunków liberalizacji obrotów towarowych i kapitałowych,
- zmniejszaniu ograniczeń w transferze kapitału,
- zmniejszaniu ograniczeń w przepływie nowoczesnych technologii,
- dokonywaniu zmian kursów walutowych,
- rewizji składu koszyka ECU,
- zmianach instytucjonalnych w Unii Europejskiej.

Komitet ma do dyspozycji Podkomitet, który przygotowuje obrady od strony merytorycznej.

¹¹ T.Sporek, *Dylematy...*, op.cit., s.98.

Przedstawiciele banków centralnych uczestniczą również w pracach wielu komitetów Komisji. Należą do nich:

1. Komitet Polityki Gospodarczej, koordynujący krótko- i średnioterminową politykę gospodarczą Unii, w skład którego wchodzi czterech przedstawicieli Komisji i po czterech przedstawicieli banków centralnych państw członkowskich,

2. Komitet Statystyki Walutowej, Finansowej i Bilansu Płatniczego, zajmujący się popieraniem harmonizacji statystyki finansowej w państwach członkowskich; a tworzą go trzej reprezentanci Komisji i po jednym przedstawicielu banku centralnego i urzędu statystycznego z każdego państwa członkowskiego,

3. Komitet Doradczy Nadzoru Bankowego, pełniący funkcje doradcze przy Komisji, a w jego skład wchodzi maksymalnie po trzech przedstawicieli banków centralnych każdego państwa Unii.

Mimo osiągnięcia sukcesów, Europejski System Walutowy wymagał wprowadzenia istotnych zmian spowodowanych koniecznością przyspieszenia prac nad unią walutową. Podstawowe znaczenie miała dla nich podjęta na madryckim posiedzeniu w 1989 r. decyzja Rady Europejskiej o powołaniu pod kierownictwem przewodniczącego Komisji Jacquesa Delorsa specjalnego komitetu mającego opracować raport nt. możliwości stopniowej realizacji unii gospodarczej i walutowej. Raport ten składał się z trzech rozdziałów. W pierwszym została dokonana ocena dotychczasowego stanu gospodarczej i walutowej integracji krajów Wspólnoty, w drugim omówiono końcową fazę realizacji założeń unii walutowej, a w rozdziale trzecim określono początek realizacji założeń unii na 1 lipca 1990 r. i podkreślono niezbędność przekształcenia ECU w jednolitą walutę europejską.¹² Opinie na temat "raportu Delorsa" były jednak zbyt podzielone, dlatego też Rada Europejska na posiedzeniu w Szttrasburgu w 1990 r. nie określiła dokładnych terminów realizacji unii gospodarczej i walutowej.

3. Traktat o Unii Europejskiej

Dopiero na "szczycie" w grudniu 1991 r. w Maastricht osiągnięto porozumienie stanowiące fragment Traktatu o Unii Europejskiej. Porozumienie to określiło terminy realizacji kolejnych etapów unii i przekształcenie systemu bankowego. Terminarz został określony w postanowieniach przejściowych do Traktatu, które wyznaczają realizację II etapu unii na lata 1994-96 lub na rok 1998. Taka dwuletnia tolerancja wynikała z konieczności spełnienia przez kraje członkowskie określonych warunków w dziedzinie konwergencji polityki gospodarczej. Rozpoczęcie III etapu unii walutowej wyznaczone zostało natomiast na 1 stycznia 1999 r. Dotrzymanie tego terminu było uwarunkowane wydaniem

¹² *Committee for the Study of Economic and Monetary Union. Report on Economic and Monetary Union in the European Community, Luxembourg 1989, s.11-16.*

przez państwa członkowskie deklaracji o gotowości realizacji warunków ostatecznego etapu unii.

3.1. Kryteria konwergencji

Traktat z Maastricht obiektywizował kryteria oceny stopnia konwergencji polityki gospodarczej i finansowej. Sformułowano cztery podstawowe kryteria:

- osiągnięcie wysokiego stopnia stabilizacji cen, którą wyznacza średni poziom inflacji w trzech państwach członkowskich, gdzie ten wskaźnik jest najniższy,
- zapobieganie nadmiernemu deficytowi budżetowemu, który nie powinien przekraczać 60% PKB,
- przestrzeganie przez kraje granic wahań kursów walutowych +/- 2,25% w ramach Europejskiego Systemu Walutowego przez okres co najmniej dwóch lat,
- stosowanie długoterminowych stóp oprocentowania.

Chociaż powyższe kryteria są dość wyraźnie sformułowane, to ich porównywalność jest metodologicznie utrudniona, co dotyczy np. określenia i porównywania wysokości deficytu budżetowego. Również produkt krajowy jest określany za pomocą zróżnicowanych metod. Dlatego ocena i stopień realizowania owych kryteriów przez państwa członkowskie nastręcza organom Wspólnoty wiele trudności i wymaga dalszych prac metodologicznych. Należy pamiętać, że integracja w ramach Unii Europejskiej przebiega na podstawie konsensusu politycznego i rozwiązywana jest w sposób pragmatyczny. Czasami utrudnia to zrozumienie owych procesów w takich krajach jak: Polska, Czechy czy Węgry oraz przyczynia się do niepowodzenia i opóźnienia koniecznych reform w Europie Środkowej i Wschodniej.

3.2. Instytucje

Traktat z Maastricht wiele miejsca poświęca problemom instytucjonalnym. W szczególności chodzi o kształt przyszłego europejskiego systemu bankowego, stanowi to bowiem warunek powodzenia unii walutowej. W Traktacie przewidziano powołanie instytucji bankowych o charakterze zarówno trwałym, jak i przejściowym. Instytucją przejściową będzie Europejski Instytut Walutowy, który został - jak już wspomnieliśmy - powołany na początku II etapu unii walutowej, tj. 1 stycznia 1994 r. Natomiast instytucjami trwałymi mają być Europejski System Banków Centralnych oraz Europejski Bank Centralny.

Europejski Instytut Walutowy ma przygotować warunki realizacji III etapu unii walutowej, które umożliwią wprowadzenie w Europie jednolitej waluty oraz banku centralnego. (Z chwilą rozpoczęcia działalności Europejskiego Banku Centralnego zostanie on rozwiązany.) EIW ma osobowość prawną i jest

kierowany przez Radę składającą się z prezesa, wiceprezesa i gubernatorów banków centralnych. Prezes EIW jest powoływany przez Radę Europejską na wniosek Rady Instytutu i po wysłuchaniu opinii Rady Ministrów oraz Parlamentu Europejskiego. Wiceprezes EIW jest powoływany przez jego Radę z grona gubernatorów narodowych banków centralnych.

Do podstawowych funkcji i obowiązków EIW należą:

- intensyfikacja współpracy między bankami centralnymi państw członkowskich,
- koordynacja polityki walutowej państw członkowskich w celu osiągnięcia stabilizacji cen,
- przeprowadzanie konsultacji z bankami centralnymi, dotyczących działalności instytucji finansowych i stabilizacji rynków finansowych,
- przejęcie zadań Europejskiego Funduszu Współpracy Walutowej, który został rozwiązany,
- ułatwienie obrotu ECU i zapewnienie niezakłóconego funkcjonowania systemu clearingowego ECU.

Traktat z Maastricht wyznaczył Europejskiemu Instytutowi Walutowemu szczególnie zadania związane z przygotowaniem do realizacji III etapu unii, spośród których na podkreślenie zasługują:

- opracowanie instrumentów i procedur niezbędnych do wprowadzenia jednolitej waluty europejskiej,
- harmonizacja metod opracowywania danych statystycznych w celu umożliwienia lepszej ich porównywalności w państwach członkowskich,
- opracowanie zasad działalności narodowych banków centralnych w ramach Europejskiego Systemu Banków Centralnych,
- poprawa efektywności rozliczeń zagranicznych,
- nadzór nad przygotowaniem technicznymi do emisji banknotów ECU.

Europejski Instytut Walutowy był zobowiązany przedstawić do 31 grudnia 1996 r. założenia politycznych i organizacyjnych ram dla działalności ESBC. Aby wypełnić swoje zadania, EIW został wyposażony w autonomię i jego członkowie nie mogą przyjmować żadnych zaleceń lub zobowiązań ze strony państw członkowskich i organów Wspólnoty. Przyjęto tutaj za wzór autonomię Bundesbanku, na co bardzo nalegała strona niemiecka. Likwidacja EIW nastąpi z chwilą powołania Europejskiego Banku Centralnego na początku III etapu unii, tzn. w 1997 lub 1999 r.

Struktura przyszłego systemu banków europejskich jest przejawem kompromisu zawartego w Maastricht, gdyż emisja pieniądza należy do jednego z głównych atrybutów suwerenności państwowej. Państwa członkowskie są zdecydowane najpierw ją ograniczyć, a potem w ogóle z niej zrezygnować. Traktat z Maastricht stanowi, że podstawowym zadaniem ESBC jest zapewnienie stabilizacji cen. Chodzi głównie o zabezpieczenia systemu

bankowego przed inflacją, która podważyłaby stabilność ECU oraz rezerwy dewizowe całej Wspólnoty. Kapitał EBC wyniesie 5 mld ECU i zostanie wniesiony przez narodowe banki centralne według klucza, który uwzględni liczbę ludności danego kraju w stosunku do populacji całej Unii oraz udziału produktu globalnego danego kraju w całkowitym produkcie globalnym UE. Z kolei rezerwy walutowe EBC wyniosą 50 mld ECU i będą wnoszone przez narodowe banki centralne w innych walutach niż ECU i SDR przy zachowaniu wiarygodności wnoszącego je narodowego banku centralnego. Decyzje o denominacji i oprocentowaniu rezerw walutowych podejmować będzie Rada EBC. Pomocniczymi organami ESBC i EBC będą Doradczy Komitet Walutowy i Komitet Gospodarczo-Finansowy. Głównymi ich zadaniami będzie koordynacja polityki walutowej w celu umożliwienia poprawnego funkcjonowania rynku wewnętrznego.

3.3. EURO

Koncepcja unii walutowej będzie wymagać wielu uzupełnień i usprawnień. Dotyczy to zwłaszcza jednolitej waluty europejskiej, którą ma być EURO emitowane przez Europejski Bank Centralny. Już dziś pojawiają się wątpliwości dotyczące technicznej strony obiegu pieniężnego, gdyż w pierwszym okresie EURO ma być walutą równoległą do walut narodowych, a w miarę upływu czasu ma je wypierać. Proces ten ma następować nie za pomocą mechanizmów rynku walutowego, lecz na podstawie decyzji organów wspólnotowych i Europejskiego Banku Centralnego. Z tego względu, zdaniem wielu ekonomistów, kompetencje walutowe EBC wymagać będą bardziej precyzyjnego określenia, zwłaszcza w stosunku do narodowych banków centralnych. Ich rola ma ulegać stopniowemu ograniczaniu, co nie wydaje się procesem tak łatwym i skutecznym jak prezentują to powyższe założenia.

4. Perspektywy na przyszłość

Bardziej konkretny harmonogram realizacji Traktatu z Maastricht mówiący o terminie i warunkach wprowadzania unii walutowej przedstawiono na madryckim posiedzeniu Rady Europejskiej w grudniu 1995 r. Więcej szczegółów przyniosły "szczyty" Rady Europejskiej w Dublinie w grudniu 1996 r. oraz w Amsterdamie w czerwcu 1997 r. W Dublinie określono prawne ramy stosowania EURO oraz zachowania dyscypliny budżetowej. Europejski Instytut Walutowy sporządził raport o relacjach i kursach walutowych w trakcie III etapu, tj. od 1999 r.¹³ Raport ten spotkał się z uznaniem, gdyż nowy mechanizm

¹³ Por. szerzej: *Raport Rady "ECOFIN" dla Rady Europejskiej na temat przygotowań do III etapu Unii Gospodarczej i Walutowej. Załącznik I do wniosku Prezydencji Rady Europejskiej. Dublin, 13-14 grudnia 1996, "Studia Europejskie", nr 2 1997, s.169-182.*

ustalania kursów walut stanowiłyby dla państw członkowskich punkt odniesienia, pozwalający im na prowadzenie prawidłowej polityki gospodarczej w ogólności, w tym polityki walutowej w szczególności. Rada Europejska uznała, że polityka walutowa powinna być wspierana przez politykę fiskalną, jak również przez polityki w pozostałych dziedzinach gospodarki. Podstawowe znaczenie miało w tym kontekście zawarcie Paktu o Stabilizacji i Wzroście Gospodarczym, zmierzającego do trwałego zapewnienia twardej dyscypliny budżetowej. Rada zaakceptowała rozporządzenia z 12 grudnia 1996 r. (po pozytywnym zaopiniowaniu przez Parlament Europejski i EIW), przewidujące dalszy tryb postępowania w celu wprowadzenia EURO. Miano to osiągnąć dzięki przyjęciu:

- nowego mechanizmu ustalania kursów walutowych (MTC),
- Paktu o Stabilizacji i Wzroście Gospodarczym,
- prawnych ram stosowania EURO.

Owoce obrad trwającej dwa lata Konferencji Międzyrządowej było opracowanie projektu nowelizacji Traktatu o Unii Europejskiej, który to projekt został przyjęty na "szczycie" w Amsterdamie w czerwcu 1997 r. Projekt składa się ze 116 nowych artykułów i rekordowej liczby protokołów oraz deklaracji. Unia Europejska czyni przy tym wszystko, aby treść nowego traktatu została odebrana jako rzeczywisty sukces na miarę potrzeb i zamierzeń, w tym w odniesieniu do wprowadzenia EURO czy też przyjęcia nowych członków z Europy Środkowej i Wschodniej.¹⁴

Ważne znaczenie w realizacji założeń europejskiej unii walutowej będzie mieć spełnienie przez kraje członkowskie dość trudnych warunków konwergencji.¹⁵ Występują przecież dość poważne różnice między poszczególnymi krajami w zakresie poziomu inflacji, bezrobocia, wielkości deficytu budżetowego, zadłużenia publicznego, a zwłaszcza w dziedzinie szeroko rozumianego handlu międzynarodowego. Można więc przypuszczać, że realizacja unii walutowej następować będzie na zasadach wprowadzania integracji na różnych "prędkościach", co wymagać będzie podejmowania elastycznych i pragmatycznych decyzji.¹⁶ Szczególnie trudno przyjąć teoretyczne założenie, że obieg EURO jako jednolitej waluty europejskiej nie będzie miał większego znaczenia w stosunku do obiegu dolara amerykańskiego i japońskiego jena, które przecież odgrywały i odgrywają dominującą rolę w całokształcie międzynarodowych stosunków gospodarczych.

¹⁴ Por. Z.Czachór, *Konstytucja Europy. Traktat Amsterdamski*, "Gazeta Bankowa", 26.10.1997.

¹⁵ Por. W.Grabska, *Realizacja Unii Europejskiej a problem terytorialnego rozszerzenia Wspólnoty*, "Sprawy Międzynarodowe", nr 3 1992.

¹⁶ T.Sporek, *Dylematy...*, op.cit., s.100-112.

Patrząc z punktu widzenia Polski, trzeba odpowiedzieć sobie na pytanie: czy i w jakim stopniu nasz kraj przygotowuje się do nowych warunków finansowych, które niedługo będą panować w zjednoczonej Europie? Z przykrością należy stwierdzić, iż nie czynimy specjalnych wysiłków w tym kierunku. Niewiele pomoże tłumaczenie się nieznajomością zasad unii walutowej. Dla Unii Europejskiej charakterystyczne są działania zmierzające do kompromisu i pragmatycznych rozwiązań, natomiast w Polsce występuje sytuacja dosyć niejasna, czego przejawem są m.in. kontrowersje pomiędzy resortem finansów a Narodowym Bankiem Polskim. Może to spowodować kolejne błędy w naszej gospodarce powodujące opóźnienie Polski w przystosowaniu się do warunków europejskiej unii walutowej.